

КОНСОЛІДАЦІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ В УМОВАХ КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто значення консолідованого фінансового нагляду як механізму запобігання фінансовим кризам в умовах конвергенції фінансових ринків.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансовий ринок, державний нагляд, консолідований фінансовий нагляд, моделі фінансового нагляду, фінансова криза, реформування систем нагляду.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрено значение консолидированного финансового надзора как механизма предупреждения финансовых кризисов в условиях конвергенции финансовых рынков.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансовый рынок, государственный надзор, консолидированный финансовый надзор, модели финансового надзора, финансовый кризис, реформирование систем надзора.

SUMMARY. The article focuses on the importance of consolidated financial supervision as a mechanism for the prevention of financial crises in a convergence of the financial markets.

KEYWORDS: financial markets, government supervision, consolidated financial supervision, models of financial supervision, financial crisis, reforming the systems of supervision.

Постановка проблеми. Останні два десятиліття розвиток світового фінансового ринку і розподіл ризиків між окремими його секторами відбувався під сильним впливом процесу конвергенції. Поступова дифузія фондового ринку, банківської та страхової галузей розмивала бар'єри не тільки між ними, а й між їх продуктами та інструментарем. Наслідки цього процесу відіграли вирішальну роль у трансформації та реструктуризації роботи органів державного нагляду, що потребує наукового вивчення та інтерпретації.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблеми розвитку фінансових ринків та їх державного регулювання знайшли своє висвітлення в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, у т. ч. В. Базилевича, О. Барановського, Н. Внукової, О. Вовчак, О. Гаманкової, О. Жабинець, С. Журавіна, М. Жилкіної, О. Зале-

това, В. Корнєєва, Л. Нечипорук, О. Філонюка, В. Фурмана, Я. Шумелди, Р. Юлдашева, А. Beltratti, С. Borio, Р. Braumuller, М. Čihák, М. Eling, J. Kremers, D. Masciandaro, J. Monkiewicz та інших дослідників. Однак не всі аспекти цієї складної та багатогранної проблеми досліджені однаково повно. Особливо це стосується побудови моделей фінансового нагляду та чинників використання тієї чи іншої моделі.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування доцільності створення єдиного консолідованого органу державного регулювання фінансового сектору та вибір моделі такого нагляду в умовах конвергенції фінансових ринків.

Виклад основного матеріалу. В умовах конвергенції окремих секторів фінансового ринку стало очевидно, що відокремлений кросс-секторальний нагляд за банківською, страховою та іншою діяльністю компаній несе в собі загрозу несвочасного та неадекватного реагування на потенційні ризики. На думку фахівців, саме це стало однією з основних причин глобальної фінансової кризи [9]. Так, недоліки в організації нагляду за страховою діяльністю в США обійшлися платникам податків у 160 млрд дол. при порятунку страхового гіганта — American International Group (AIG) [10]. AIG — страхова компанія, яка вела бізнес у 130 країнах світу. У зв'язку із цим єдиного наглядового органу, який би здійснював контроль за діяльністю цієї страхової компанії, не існувало. Контроль за діяльністю AIG був розпорошений між окремими наглядовими органами різних штатів США та країн Європи і Азії. Ситуація ускладнювалася ще тим, що, оскільки в 1999 р. AIG організувала у США свій федеральний ощадний банк, то федеральним агентством, яке здійснювало нагляд за AIG, було Управління з нагляду за ощадними установами (Office of Thrift Supervision (OTS)). OTS був консолідованим наглядовим органом, але не мав повної та надійної інформації про свій підконтрольний об'єкт. Тобто, цей страховий гігант контролювався у США незначним і неспеціалізованим органом нагляду.

Спіраючись на цей недавній історичний приклад, ми можемо стверджувати, що процес конвергенції фінансових ринків нагально вимагає відповідної консолідації з боку органів нагляду, перш за все, для усунення інформаційних провалів щодо діяльності підконтрольних фінансових установ, як це сталося у випадку з AIG. Проте було б помилкою стверджувати, що консолідований нагляд сам по собі є достатньою умовою для існування безпечної та стійкої фінансової системи. Криза довела недостатню спромож-

ність наглядових установ як у країнах із кросс-секторальною, так і з консолідованою системою нагляду.

Причини цього полягають в тому, що, по-перше, оптимальна модель нагляду до цих пір не знайдена. Науковці намагалися виявити прямі залежності між організаційною структурою нагляду та діяльністю установ на фінансових ринках, однак, незважаючи на активні дискусії з приводу особливостей систем нагляду та чинників їх ефективної роботи, емпіричні дані все ще дуже обмежені і не можуть вважатися достатніми для формування обґрунтованих висновків [1]. По-друге, слід зважати на те, що існують, щонайменше, два виміри консолідації: ширина та глибина (горизонтальний і вертикальний нагляд). Широкий діапазон варіантів побудови консолідованої системи нагляду має свої переваги і недоліки, і це саме по собі може пояснити, чому консолідовані системи нагляду також зазнали невдач під час кризи.

При цьому, підкреслюючи особливу значущість державного нагляду, ми ще раз хочемо наголосити на суттєвих відмінностях між наглядом і регулюванням. У той час, як регулювання означає, передусім, розробку нормативно-правової бази, що регулює діяльність агентів на ринку, головна функція нагляду полягає у контролі за дотриманням цих правил і норм. Саме орган нагляду фізично представляє державу на страховому ринку.

В останні десятиліття багато країн реформували свої системи фінансового нагляду. Внаслідок реформування у світі склалися такі моделі нагляду (вони згруповані нами за трьома основними підходами до їх побудови; проаналізовано 102 країни світу, де взагалі існує такий нагляд).

— Горизонтальний підхід (у західній науковій літературі — «silos approach») означає, що кожний сектор фінансового ринку перебуває під контролем свого органу нагляду. В Україні, наприклад, банківський сектор контролюється Національним банком України; ринок цінних паперів — Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; страховий ринок і пенсійні фонди — Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

— Вертикальний підхід або підхід двох вершин («twin peaks approach») означає побудову нагляду не на секторальних засадах, а на засадах контролю за різними суспільними цілями регулювання: 1) стабільністю усієї фінансової системи; 2) дотриманням вимог ведення бізнесу на фінансових ринках. Кожна ціль знаходиться під контролем окремого органу нагляду [5].

— Єдиний підхід («unified approach») — один орган управління здійснює нагляд за всією фінансовою системою та всіма суспільними цілями.

— Гібридний підхід («hybrid approach») — один наглядовий орган контролює два або більше секторів фінансового ринку, а інші органи — певний конкретний сектор.

На рис. 1 видно, що із 102 аналізованих країн 36 країн (35 %) мають горизонтальну модель фінансового нагляду, з окремими органами нагляду у банківському, страховому секторі та на фондовому ринку. Це класичний підхід, який добре себе проявив за умов, коли існували чіткі границі між окремими секторами фінансового ринку. Нагляд за страховою діяльністю у цих країнах покладено на спеціалізований орган.

Інші 24 країни нашої вибірки (24 %) почали застосовувати єдиний підхід до нагляду і, відповідно, створили єдиний орган управління, який охоплює всі вищезазначені фінансові сектори. Цей орган виступає як державна установа з монополізованими повноваженнями, які поширюються на весь фінансовий ринок країни, в тому числі на страховий ринок.

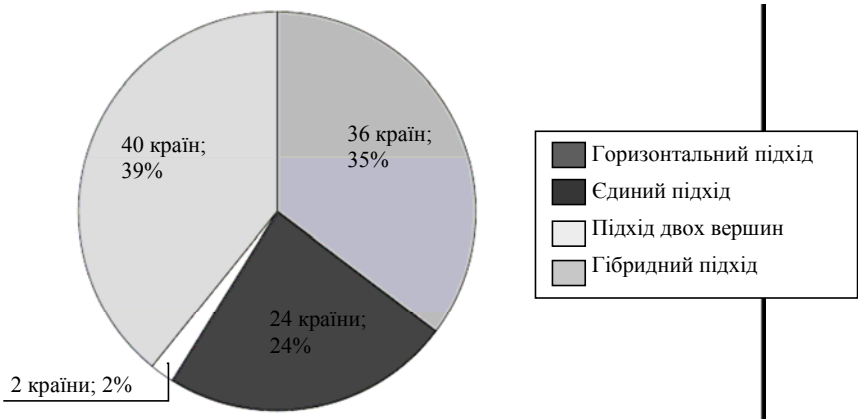

Рис. 1. Структура 102 країн світу за моделями побудови фінансового нагляду 2009 р. [7]

Невелика частка із вертикальним підходом складається лише з двох країн — Австралії та Нідерландів (2 %). У цих країнах діяль-

ність наглядового органу, з одного боку, спрямована на збереження стабільності фінансового сектору, а з іншого — на контроль за адекватним веденням бізнесу суб'єктами ринку.

Обидва останні підходи до нагляду («єдиний» і «двох вершин») являють собою приклади процесу консолідації, який, на сьогоднішній день, домінує серед проектів реформування національних наглядових моделей.

Решта країн (40 країн — 39 % вибірки) характеризуються «гібридними» підходами до нагляду. До цієї групи входять такі країни, як Франція, Італія та США, де структура нагляду склалася історично і не піддавалася кардинальному реформуванню.

Еволюція моделей нагляду стає більш наочною, якщо зосередити увагу на 66 країнах, які в період з 1988 по 2008 рр. провели реформи у сфері фінансового нагляду (рис. 2).

Можна побачити, що питома вага країн з трьома основними моделями нагляду є, по суті, однаковою — 30 % припадає на модель «єдиного нагляду», 33 % — на модель «горизонтального нагляду» та 33 % на модель «гібридного нагляду». У той же час, підхід «двох вершин» є найменш поширеним (4 %). Іншими словами, 40 % вибірки (20 країн) вирішили піти інноваційним шляхом консолідації, в той час як інші 60 % (46 країн) вирішили притримуватися більш традиційного «консервативного» підходу.

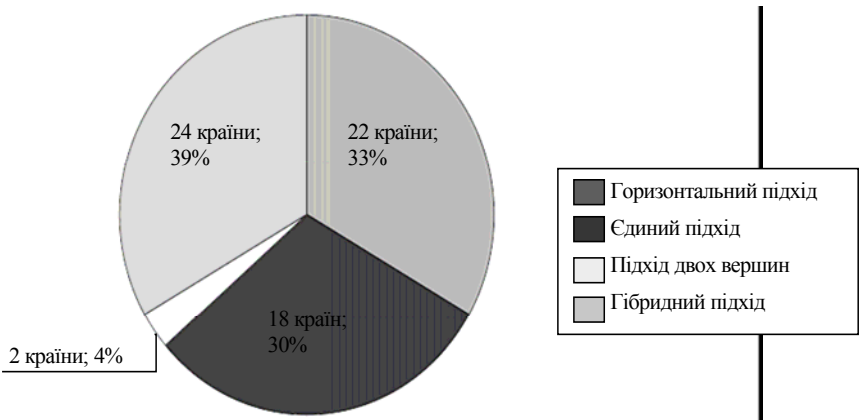

Рис. 2. Структура країн світу за моделями побудови фінансового нагляду після здійснення реформ (66 країн світу) [7]

Слід зазначити, що після кризи стурбованість суспільства щодо стабільності фінансових систем викликала підвищену увагу до аналізу ефективності різних наглядових підходів. Уряди багатьох країн задаються питанням, чи варто їм реформувати свої системи нагляду [3].

У відповідь на фінансову кризу, Комісія ЄС доручила в кінці 2008 року групі експертів під головуванням Жака де Лароз'єра (колишнього голови Європейського Банку з реконструкції та розвитку), представити рекомендації по реформуванню системи нагляду Європейського Союзу. Група представила свою доповідь на початку весни 2009 року. На першому етапі у доповіді пропонувався зміцнити Третій рівень комітетів Ламфалуссі (рекомендація 20). На другому етапі мала бути створена Інтегрована Європейська система фінансового нагляду (European System of Financial Supervision (ESFS) (рекомендація 21). На більш пізньому етапі повинні були з'явитися два нових органи нагляду (модель «двох вершин»): один — для нагляду за банківською та страховою галузями, а також для будь-яких інших питань з фінансової стабільності, а інший — для нагляду за ринковою поведінкою у різних фінансових секторах (рекомендація 22).

Проте Комісія ЄС вирішила не дотримуватися зазначених рекомендацій і створила Європейську систему фінансового нагляду на свій розсуд. На сьогоднішній день вона є трирівневою і складається з Керівного комітету (Steering Committee), трьох Європейських органів нагляду (European Supervisory Authorities (ESA) і національних наглядових органів на нижньому рівні. Три ESA були створені з існуючих органів управління Третього рівня Ламфалуссі, згідно традиційного секторального поділу: European Banking Authority (EBA), European Insurance and Occupational Pension Authority (EIOPA), European Securities Authority (ESA).

Дана структура, яка складається з трьох галузевих органів нагляду на наднаціональному рівні, побудована за горизонтальним наглядовим підходом. Отже, керуючись принципом послідовності, враховуючи структуру Ламфалуссі, Європейська Комісія обрала консервативний підхід, а не інноваційний. Європейський Союз проявив нейтралітет відносно стимулів до консолідації як на наднаціональному, так і на національному рівнях [1].

Що стосується США, то нещодавно прийнятий закон Додда—Френка, вніс суттєві корективи в архітектуру американської системи фінансового нагляду. По-перше, було запропоновано створити дві нові урядові установи: Орган нагляду за Національним банком (The National Bank Supervisor) і Бюро з

захисту фінансових прав споживачів (The Consumer Financial Protection Bureau). Орган нагляду за Національним банком має контролювати всі федеральні банки, які розміщуються на території різних штатів, та стане результатом злиття двох нині існуючих органів: Управління з нагляду за ощадними установами та Управління з контролю за грошовим обігом. Бюро з захисту фінансових прав споживачів, на відміну від Органу нагляду за Національним банком, вже створено. Воно захищатиме споживачів всього фінансового сектору від несправедливостей і зловживань. По-друге, при Міністерстві фінансів, було створено Федеральне бюро страхування.

Закон Додда—Френка черговий раз підтвердив орієнтованість США на використання гібридного підходу до нагляду. Деякі органи нагляду контролюють одразу кілька секторів фінансової системи (наприклад, Федеральна резервна система або новостворене Бюро з захисту фінансових прав споживачів), в той час як інші — лише один. Таким чином, США, як і Євросоюз, вирішили не слідувати тенденції до консолідації та інтеграції. На їхню орієнтацію не вплинуло навіть те, що під час кризи, їх кросс-секторальна модель нагляду виявилася нездатною здійснювати моніторинг інтегрованого, взаємопов'язаного та надто складного середовища фінансових ринків США. Закон Додда-Френка робить ставку на міжвідомче співробітництво, а не на наглядову консолідацію [5].

Висновки з проведеного дослідження. Сьогодні у світі склалася неоднозначна ситуація з вибором державами оптимальної моделі фінансового нагляду. З одного боку, до глобальної фінансової кризи домінантним трендом у цій площині був процес консолідації органів нагляду. Проте у післякризовий період стає очевидним, що реформи в країнах Євросоюзу та у США не зовсім відповідають зазначеному домінантному тренду. В цих країнах зберігаються наглядові системи з багатьма наглядовими установами, при цьому в ЄС застосовується горизонтальний підхід, а в США — гібридний. Проте ми вважаємо, що консолідацію органів нагляду можна розглядати як дієвий механізм зниження ризику «регулятивного арбітражу» (тобто, прийняття наглядовим органом невірних наглядових рішень), який породжує кризові явища та підсилює вірогідність їх перекидання з одного фінансового сектора в інший. Інституційно-консолідований орган державного нагляду міг би не тільки краще впоратися із наслідками глобальної фінансової кризи, а й у значному ступеню сприяти її запобіганню.

Література

1. *Borio C.*, 2010. Towards a Macroprudential Framework for Financial Regulation and Supervision? BIS Working Papers, n.128, Bank of International Settlements, Geneva. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — <http://www.bis.org/publ/work128.pdf>
2. *Braumuller P.*, 2007, Cross Border Exchange of Information and Cooperation Between Insurance Supervisors, The Geneva Papers, vol.32, 301-318. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — [http://www.genevaassociation.org/PDF/Geneva_papers_on_Risk_and_Insurance/GA2007_GP32\(3\)_Braun%20%BC1ler.pdf](http://www.genevaassociation.org/PDF/Geneva_papers_on_Risk_and_Insurance/GA2007_GP32(3)_Braun%20%BC1ler.pdf)
3. *Grace M.F.*, 2009, A Re - examination of Federal Regulation of the Insurance Industry, *NFI Policy Brief*, Networks Financial Institute, Indiana State University, n.2. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — http://fsiactioncenter.org/afc/Reexamination_of_Federal_Regulation_of_the_Insurance_Industry_2009-PB-02_Grace.pdf
4. Group of Ten (2001), Consolidation in the Financial Sector, Basel, Bank for International Settlements. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — <http://www.bis.org/publ/gten05.pdf>
5. KPMG, Social Report «Dodd-Frank for Foreign Financial Institutions - Geared up for change?», May 2012. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — <http://www.kpmg.com/GE/en/Insightmagazine/Documents/dodd-frank-for-foreign-financial-institutions.pdf>
6. *Kremers J., Schoenmaker D., Wierts P.*, 2003. Cross — Sector Supervision: Which Model?, in R.Herrings and R. Litan (eds), Brookings Warthon Papers on Financial Service, 225—243. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1088513
7. *Kwon J.*, (2007), Uniformity and Efficiency in Insurance Regulation, *NFI Policy Brief*, Networks Financial Institute, Indiana State University, , n.2. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=985577
8. *Masciandaro, D., Quintyn, M.*, 2008. Helping Hand or Grabbing Hand? Politicians, Supervisory Regime, Financial Structure and Market View, *North American Journal of Economics and Finance*. 153-174. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp0847.pdf>
9. *Monkiewicz J.*, 2007a. Consolidated or Specialized Financial Market Supervisors: Is there an Optimal Solution?, The Geneva Papers, vol. 32, 151—161. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — [http://www.genevaassociation.org/PDF/Geneva_papers_on_Risk_and_Insurance/GA2007_GP32\(1\)_Monkiewicz.pdf](http://www.genevaassociation.org/PDF/Geneva_papers_on_Risk_and_Insurance/GA2007_GP32(1)_Monkiewicz.pdf)
10. *Perry R.*, (2010), Insurance Regulation: Lessons from a Small Economy, *Southern Methodist University Law Review*, Vol. 63. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1611583

11. *Sjostrom W.K.*, (2009), *The AIG Bailout, Washington and Lee Law Review*, vol.66, 943-991. // [Електронний ресурс]. Режим доступу — [http://law.wlu.edu/deptimages/Law %20Review/66-3Sjostrom.pdf](http://law.wlu.edu/deptimages/Law%20Review/66-3Sjostrom.pdf)

Статтю подано до редакції 10.10.2012 р.

УДК 368

Гаманкова О.О., д-р екон. наук,
професор кафедри страхування,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СЕГМЕНТ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена аналізу сегменту страхових послуг фізичним особам на страховому ринку України. Розглянуто показники обсягу страхових премій, страхових виплат, рівня виплат. Зауважується на ролі населення у страхових процесах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: страховий ринок, фізичні особи-страхувальники, страхові премії, страхові виплати, рівень виплат.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена анализу сегмента страховых услуг физическим лицам на страховом рынке Украины. Рассматриваются показатели объемов страховых премий, страховых выплат, уровня выплат. Подчеркивается роль населения в страховых процессах.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: страховой рынок, физические лица-страхователи, страховые премии, страховые выплаты, уровень выплат.

ANNOTATION. This article is dedicated to the analysis of the Personal Line insurance segment on the insurance market of Ukraine. The volume of insurance incomes, insurance losses, the level of losses are considered. The role of the private persons in the insurance process emphasizes.

KEYWORDS: insurance market, Personal Line insurance, insurance incomes, insurance losses, the level of losses.

Постановка проблеми. Найважливішим чинником, котрий забезпечує формування та розвиток ринку класичного страхування, є активне залучення до страхових процесів широких верств населення країни. Саме за рахунок коштів населення вітчизняні страховики в майбутньому будуть збільшувати обсяги ринку за збором страхових премій. Тому наукове вивчення та інтерпретація процесів, які відбуваються у сегменті страхових послуг фізич-